

# PROGRAM EKONOMSKE STABILIZACIJE I OPORAVKA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE 2020 – 2021. GODINA

(Pretpostavke za održiv i ubrzan rast u 2022.-oj godini)

Globalna ekonomija se suočava sa ekonomskom krizom, koja je uzrokovana pojavom pandemije.

Ova kriza nije rezultat propusta u dizajnu ili vođenju ekonomskih politika, ali je po negativnim efektima vrlo slična globalnoj finansijskoj krizi (2007-2009. godine) i Velikoj depresiji (1929-1933. godine).

Za razliku od tih kriza, aktuelna kriza je nastala kao istovremeni šok sa strane ponude i sa strane tražnje tj. direktno je pogodila sektor koji stvara novu vrijednost, što je dodatno pogoršano kroz „lockdown“, odnosno rigidne restriktivne mjere na strani potražnje.

Bez nove, realne vrijednosti, negativne posljedice pogađaju i stranu tražnje kao i finansijski sektor.

Usljed mjera zabrane, došlo je do velikog poremećaja u lancima snabdijevanja, a slijedom toga i do pada ponude, a potom i potražnje.

Svjedoci smo sličnosti ekonomskih mjera, koje se poduzimaju širom svijeta, a od posebnog značaja su one mjere koje se poduzimaju u EU i SAD-u, jer dešavanja na tim tržištima imaju najveći uticaj i na zbivanja u Bosni i Hercegovini.

Uglavnom su to kombinacije instrumenata makroekonomske politike tj. monetarne i fiskalne politike, usmjerenih na stvaranje monetarnih i fiskalnih stimulansa za pokretanje poslovnog ciklusa.

Zemlje sa autonomnom monetarnom politikom povećavaju količinu novčane mase u opticaju, putem raznih mjera, kako bi se povećala potrošnja, te obezbijedila dovoljna količina finansijskih sredstava za nesmetano funkcionisanje bankarskog sektora.

Bosna i Hercegovina nije izuzetak kada je u pitanju pandemija izazvana virusom COVID-19. Izgledi za BiH ekonomiju zavise od brojnih, neizvjesnih, faktora i zemlja je suočena s vrlo mogućom dubokom recesijom prouzrokovanom „šokom“ koji je došao iz zdravstvenog sektora i izazvao poremećaje u svim sferama života i rada.

Jačina recesije u BiH zavisit će, u prvom redu, od trajanja pandemije u Evropi, kao glavnom trgovinskom partneru zemlje.

Uvažavajući ograničenja makroekonomske politike, u prilogu se nalazi program ekonomske stabilizacije i oporavka, sastavljen kombinacijom različitih mjera, koje je

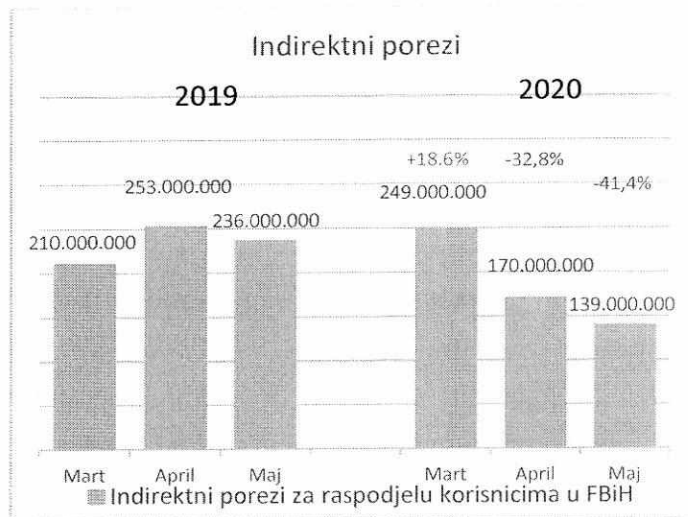
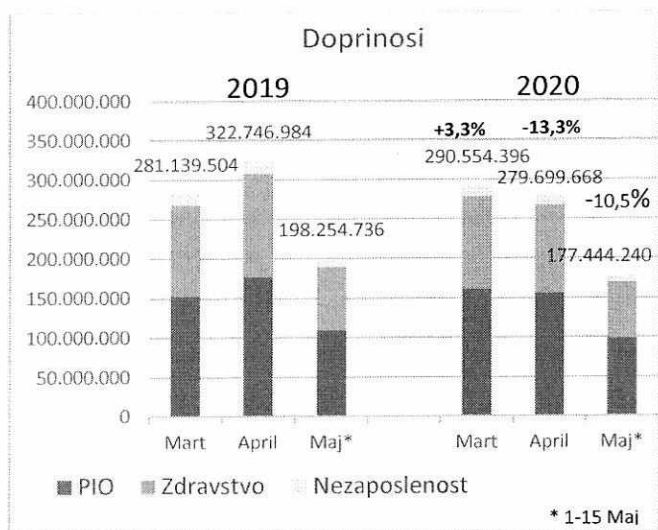
neophodno provesti, da bi se došlo do željenog ekonomskog oporavka, odnosno da bismo se vratili na nivo ekonomskog rasta od prije pandemije COVID-19, te kako bi se stvorile pretpostavke za ubrzan rast.

Međutim, svaka kriza ujedno predstavlja i šansu.

Projekcije MMF-a ističu da će pad globalne ekonomije u ovoj godini iznositi 3%, a kod glavnih ekonomskih partnera BiH 6-9%.

Što se tiče BiH, koja predstavlja malu otvorenu ekonomiju, pad ekonomije će, prema projekcijama Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda, te procjenama domaćih, relevantnih, institucija iznositi između 3,2 - 5%. Kada razmatramo projektovani rast realnog BDP-a za ovu godinu, od prije ovih dešavanja, koji se trebao kretati na nivou od oko 2,8%, onda govorimo o padu ekonomske aktivnosti od 6-7,8%.

Time se nameće dodatni teret učinkovitosti fiskalne politike koja može djelovati na otklanjanje unutrašnje neravnoteže. U 2019-oj godini, doznake iz inostranstva su iznosile oko 3 milijarde KM i činile su blizu 10% BDP-a. Za očekivati je da će se i priliv doznaka smanjiti za nekih 30-40%, što će dodatno smanjiti potražnju i negativno djelovati na poslovni ciklus. Također, u periodu januar-maj, došlo je do velikog pada prihoda od direktnih i indirektnih poreza, što je i ilustrovano.



Za potrebe izrade ovog programa, korištene su tri simulacije i to optimistični scenarij sa padom ekonomske aktivnosti od 3,2%, te manje optimistične scenarije sa padom od 4,2% i 5%.

	PROJEKCIJE za 2020. godinu				
	2019	Prvobitni scenarij	Scenarij 1	Scenarij 2	Scenarij 3
		Rast BDP-a od 2,8%	Pad BDP-a od 3,2%	Pad BDP-a od 4,2%	Pad BDP-a od 5%
BDP nominalni	23.060.794.000	24.119.176.291	22.449.147.683	22.170.809.582	21.948.139.100
Realni rast BDP-a	2,3%	2,80%	-3,20%	-4,20%	-5%
Nominalni rast BDP-a	4,9%	4,59%	-2,65%	-3,86%	-4,82%
Promjena nominalnog BDP-a u 2020 u odnosu na 2019		1.058.382.291	-611.646.317	-889.984.418	-1.112.654.900
Smanjenje procjene nominalnog BDP-a u 2020 u na prvobitno planirani iznos			-1.670.028.608	-1.948.366.710	-2.171.037.191
Broj zaposlenih (prosjek za godinu)	531.483	533.357	515.877	512.964	510.633
Promjena Broja zaposlenih (prosjek za godinu) u 2020 u odnosu na 2019		1.874	-15.606	-18.519	-20.850

Broj zaposlenih na 31/12/2019 bio je 535.937 (za 4.454 više od prosjeka za 2019)

Mjere propisane Zakonom o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica uključuju Fond za stabilizaciju privrede (omogućen Rebalansom budžeta FBiH za 2020. godinu), Garantni fond pri Razvojnoj banci FBiH i obustavljanje uplata akontacija poreza na dobit i dohodak. Pretpostavka je da će nakon implementacije ovog Zakona u Fondu za stabilizaciju privrede ostati cca. 200-250 miliona KM. Od preostalog iznosa, 150 miliona KM će se ostaviti na raspolaganju za izgradnju cesta, dok će ostatak biti korišten kao svojevrsan stabilizator, eventualnom, dodatnom padu prihoda od doprinosa od PIO-a, kako bi se, i u tom slučaju, obezbijedila stabilnost i redovnost isplate penzija.

Ako se kvantificiraju ove mjere, privredi će se u naredna tri mjeseca osigurati, putem subvencija cca. 200 - 250 miliona KM, te cca. 100 - 150 miliona KM dodatne likvidnosti usljed obustavljanja plaćanja akontacije poreza na dobit.

Finansijski solventniji kantoni će imati i svoje specifične mjere, pa se očekuje da se konsolidovano, kroz razne subvencije, u privredu „ubrizga“ dodatnih 100-130 miliona KM. Također, iz Budžeta FBiH će kantonima putem transfera biti doznačeno 200 miliona KM, dok će općinama i gradovima biti doznačeno 30 miliona KM. Prenamijenom namjenskih

sredstava, nižim nivoima vlasti će se osloboditi još jedan značajan iznos sredstava. Dio kompletnog fiskalnog potencijala će od strane nižih nivoa vlasti morati biti iskorišten za budžetsku podršku, usljed pada prihoda, ali će se značajan dio moći iskoristiti za specifične mjere podrške privredi.

Potrebno je na umu imati da su sve ove mjere usmjerene na amortizaciju tzv. „prvog udara“, pa ih, stoga, možemo nazvati i pasivnim mjerama.

Prijedlozi mjera na koje ćemo se osvrnuti u nastavku, su direktno ili indirektno sadržani u dokumentu: „Socioekonomske reforme u BiH za period 2020-2022. godina“, koji je usvojen od strane Vlade FBiH, Vlade RS-a i Vijeća ministara BiH. Također, mjere su u potpunosti kompatibilne sa Programom ekonomskih reformi FBiH 2020-2022. godina.

Za razliku od pasivnih, mjere na koje ćemo staviti veći fokus, predviđaju velike intervencije usmjerene na stimulisanje agregatne potrošnje, pa tako i aktivaciju privatne potrošnje, te ih, s pravom, možemo nazvati aktivnim mjerama. No, prije elaboriranja mjera, postavićemo ključne ciljeve, koje želimo postići datim mjerama, a koji uključuju:

- Očuvanje radnih mjesta kroz stabilizaciju i stimulisanje ekonomskog oporavka
- Održavanje fiskalne stabilnosti (stabilnost isplate penzija, ratnih i neratnih invalidnina, te drugih budžetskih transfera)
- Podrška izvozu, s ciljem održavanja vanjskotrgovinske ravnoteže
- Održavanje makroekonomske stabilnosti u uslovima umjerenog rasta unutrašnjeg i vanjskog zaduženja
- Reforma javnih preduzeća
- Jačanje zdravstvenog sektora, sistema socijalne zaštite i zaštite od gubitka posla
- Ubrzavanje implementacije javnih investicija

Aktivne mjere, koje će slijediti prvi paket mjera, možemo svrstati u sedam (7) grupa:

1. Mjere iz sfere fiskalne politike
2. Aktivne mjere zapošljavanja
3. Mjere u okviru finansijskog sektora
4. Mjere s ciljem unapređenja poslovnog ambijenta
5. Mjere usmjerene na rasterećenje privrede i povećanje stepena konkurentnosti
6. Mjere usmjerene na povećanje otpornosti ekonomije
7. Javne i privatne investicije

## Okvirni pregled navedenih mjera

### *1. Mjere iz sfere fiskalne politike*

Neophodno je, neodložno, u što kraćem roku, usvojiti fiskalne zakone (**Zakon o doprinosima i Zakon o porezu na dohodak**). Novi Zakon o doprinosima predviđa zbirnu stopu doprinosa na bruto plaću u iznosu od 32,5% (doprinos za PIO – 18%, doprinos za zdravstveno osiguranje – 13,5% i doprinos za osiguranje u doba nezaposlenosti – 1%). Što se Zakona o porezu na dohodak tiče, neoporezivi dio (obavezni odbitak) se podiže na 800 KM/mjesečno, a sve iznad tog iznosa će biti oporezovano po stopi od 13%.

Ovo će biti izuzetno snažna poruka privredi i potencijalnim investitorima, jer donošenje ovih propisa ima za cilj „čišćenje sistema“ od ostataka „komandne“ ekonomije i, još važnije, poresko rasterećenje rada (smanjenje poreskog „klina“), ali i povećanje realnih plaća. Usvajanje ovih zakonskih propisa će omogućiti rast minimalne, odnosno najniže plaće u FBiH, koja trenutno iznosi 407 KM, a realno bi trebala biti značajno veća. Ovi zakoni bi se primjenjivali od 1.1.2021. godine.

Usvajanjem navedenih zakona, kvalifikovana radna snaga u ključnim industrijskim sektorima, će predstavljati našu veliku komparativnu prednost, a na osnovu smanjenja troškova poslovanja i na taj način povećanjem troškovne konkurentnosti.

Za značajnije unapređenje stepena konkurentnosti privrede, potrebno je značajnije rasteretiti privredu, ali naravno, neugrožavajući stabilnost budžeta i vanbudžetskih fondova.

Provođenje ovih mjera će biti praćeno zaduženjem, da bi se očuvala sigurnost isplate penzija i eventualno, likvidnost zdravstvenog sektora, no to je teret koji se mora podnijeti u kratkom roku, da bi se u srednjoročnom periodu postigla makroekonomska stabilnost. Primarno će se ići na međunarodno dugoročno zaduženje, kako bi se potencijal domaćih banaka ostavio našoj privredi.

Što se javnog duga FBiH tiče, kada uključimo sredstva Instrumenta za brzo finansiranje (RFI) od MMF-a, procijenjeni javni dug se povećava na 6,374 milijarde KM, što u odnosu na nominalni BDP s kraja 2019. godine od 23,080 milijarde KM predstavlja udio od 27,62%. Odgovorna fiskalna politika iz prethodnog perioda nas je dovela do pozicije umjerene zaduženosti, koja će nam umnogome olakšati dostupnost kreditnih sredstava.

Pogodan je trenutak za otpočinjanje finansijske konsolidacije i restrukturiranje sektora zdravstva (**Zakon o finansijskoj konsolidaciji i restrukturiranju javnih zdravstvenih ustanova u FBiH**). Potrebno je skratiti rok za konsolidaciju, a sredstva će se obezbijediti putem Svjetske banke (kroz instrument za razvojne ekonomske politike - DPL).

Konsolidacija bi trajala do kraja 2022. godine, te bi se na taj način u zdravstveni sektor, u relativno kratkom roku, „ubrizgalo“ dodatnih 300 miliona KM.

Novac će pratiti reforme, a kantonima će se kroz novi Zakon o dugu, zaduženju i garancijama u FBiH podići prag za zaduženje sa 10 na 15%, u odnosu na prihode iz prethodne fiskalne godine. Bez obzira na novu odredbu predloženog zakonskog rješenja, gdje se kantonima osigurava dodatni fiskalni prostor za zaduženje, FBiH će i dalje imati krucijalnu ulogu, s obzirom da se većina kantona susreće sa problemima likvidnosti, te će kao rezultat imati problem kod servisa duga prema FBiH, a samim tim poteškoće i kod direktnog zaduženja.

Dakle, nivo FBiH će, zbog niza mehanizama biti u prilici da dizajnira, implementira i određuje politike za cijelu FBiH, a intencija je da u konsolidaciju uđu javne zdravstvene ustanove sekundarne i tercijarne zaštite.

U svemu ovome bitno je razmotriti i ulogu fiskalnog koordinacionog tijela, kako bi komunikacija između kantona i FBiH bila zasnovana na zdravim osnovama i pomogla bržu i usklađenu realizaciju planiranih fiskalnih politika. Ovo je u slučaju zdravstva još više izraženo, jer je najvećim dijelom zdravstvo uređeno na kantonalnom nivou.

Pored navedenog, pokrenuće se inicijativa prema Upravi za indirektno oporezivanje za izmjenu zakona o PDV-u, kako bi se zatezna kamata na indirektno poreze smanjila na 0,03% dnevno (10,95% godišnje) sa sadašnjih 0,04% dnevno (14,6% godišnje), jer smo svjesni da firme, koje ne uspiju pravovremeno izmiriti svoje obaveze, suštinski, usljed previsoke kamatne stope, nemaju velike šanse da opstanu.

FBiH još uvijek bilježi izrazito visok stepen sive ekonomije, u kojoj se nalazi veliki fiskalni potencijal. Stoga, važan dio aktivnosti treba biti usmjeren ka suzbijanju sive ekonomije, a na osnovu plana Vlade FBiH koji će biti usvojen. Smanjenje poreskog opterećenja rada (kroz smanjenje zbirne stope doprinosa), će stimulatивно djelovati na smanjenje sive ekonomije. U suštini, to je tzv. „igra mrkve i štapa“, odnosno nagrade i kazne. Ponudićemo stimulaciju za uvlačenje radne snage u formalni sektor, a paralelno s tim, djelovaćemo, ukoliko bude neophodno i represivnim mjerama. Vlada FBiH je u posljednjih nekoliko godina, svojim propisima, povećala stepen fiskalne discipline, no još uvijek postoji značajan nivo poreske evazije, koji se mora reducirati.

Naravno, reforma javnih preduzeća, c ciljem unapređenja njihovog rada, ostaje visoko-pozicionirana na listi prioriteta.

## *2. Aktivne mjere zapošljavanja*

Usljed povećanja broja nezaposlenih osoba, a kao rezultat usporavanja poslovnog ciklusa, koji je također rezultirao i padom prihoda od direktnih poreza i doprinosa, pa i doprinosa za osiguranje u doba nezaposlenosti, neophodno je poduzeti aktivne mjere, kako bi se nadomjestio ovaj pad u broju zaposlenih. Od krucijalnog značaja je, sa Svjetskom bankom, dogovoriti novu kreditnu liniju, koja bi isključivo bila usmjerena na aktivne mjere zapošljavanja. Zavod za zapošljavanje bi imao zadatak dizajnirati aktivne mjere zapošljavanja, koje bi podržale one sektore ekonomije, koji bi imali najveći potencijal za brz i održiv oporavak. Inicijalni iznos kreditnog zaduženja bi iznosio 50 miliona KM. Pored navedenog, planirano rasterećenje privrede i suzbijanje sive ekonomije, također će podržati implementaciju ove mjere.

## *3. Mjere u okviru finansijskog sektora*

Regulator bankarskog, mikrokreditnog i lizing sistema (Agencija za bankarstvo FBiH) će nastaviti donositi mjere u cilju optimizacije likvidnosti i kapitalnih zahtjeva, a u svrhu pomoći privredi i zaštite i stabilnosti sektora. Ukoliko bankama zatreba dodatnih sredstava, imaju viškove koje drže iznad nivoa obaveznih rezervi kod Centralne banke. Ti viškovi iznose oko 2,8 milijardi KM i predstavljaju solidan potencijal bankarskog sektora, koji će nam biti neophodan za oporavak privrede.

Kako bi omogućili nova ulaganja kapitala, tj. dokapitalizaciju banaka i drugih dioničkih društava, te osigurali uslove za nesmetano funkcionisanje tržišta kapitala, od ključne je važnosti okončati imenovanje Komisije za vrijednosne papire FBiH. Dok se ovaj proces ne završi, nijedan subjekt u FBiH, osim Vlade FBiH ne može izdati obveznice (u ovoj situaciji to posebno pogađa pojedine kantone, gradove i općine koje će zbog pada prihoda biti primorane na nova zaduženja), niti jednom dioničkom društvu ne može se odobriti spajanje ili pripajanje, odobrenje emisije vrijednosnih papira, imenovanje nadzornog odbora, te druge obaveze proistekle iz odgovarajućih zakonskih rješenja.

Stoga je neophodno proces imenovanja članova Komisije za vrijednosne papire hitno okončati. Omogućavanjem dugoročnijeg kreditiranja, otvoriće se prostor za dodatne investicije, a bez toga nema ni ubrzanih stopa ekonomskog rasta.

**Garantni fond**, koji Vlada FBiH uspostavlja pri Razvojnoj banci FBiH, će imati veoma značajnu ulogu u kompletnom procesu ekonomskog oporavka. S ukupnim garantnim potencijalom od 500 miliona KM ohrabriće se banke da pojačaju kreditiranje privrede s kreditnim potencijalom od jedne milijarde KM.

Ovaj potencijal neće biti moguće iskoristiti u 2020.-oj godini, već bi se mogao iskoristiti do kraja 2021. godine. Pošto će Garantni fond funkcionisati na principu revolvinga (kako se krediti budu otplaćivali garantni potencijal će se obnavljati), on će postati dugoročni instrument Vlade FBiH za podršku privredi i ekonomskom razvoju. Da bi se očuvao potencijal Garantnog fonda na optimalnom nivou od 500 miliona KM i smanjio pritisak na likvidnost budžeta Federacije BiH, kod međunarodnih finansijskih institucija osigurat će se posebna stand by kreditna linija od 50 miliona EUR koja će služiti isključivo za pokriće eventualnih kreditnih gubitaka fonda i njegovo kapitalno jačanje. Ova mjera predstavlja pozitivno i opravdano zaduženje. Dakle, Razvojna banka će, u ime i za račun Federacije, davati garancije prema komercijalnim bankama, za sve firme u ciljanim sektorima, a posebno one, čije djelatnosti su okarakterisane kao strateški sektori razvoja FBiH.

Kreditna sredstva iz navedenog fonda će kroz odgovarajuće programe, privrednim subjektima omogućiti finansiranje tekuće likvidnosti, nabavku neophodnih obrtnih sredstava, dovršavanje već započetih investicija, kao i pokretanje investicija manjeg obima.

Ugovaranjem novih međunarodnih zaduženja osigurat će se kvalitetni izvori za dugoročno finansiranje privrede, posebno za sektor malih i srednjih preduzeća kako bi im se obezbijedila povoljna sredstva za finansiranje novih investicija i podržao rast.

Oснаžiti će se već uspostavljeni fondovi, kao što su:

- Revolving fond Federalnog ministarstva razvoja, poduzetništva i obrta koji se implementira od 2008.godine putem Razvojne banke Federacije BiH, kroz dodjelu kreditnih sredstava pod povoljnim uslovima u cilju povećanja konkurentnosti subjekata male privrede,
- Trajni revolving fond Federalnog ministarstva energije, rudarstva i industrije, koji se od 2014. godine uspješno implementira i namijenjen je kreditiranju prerađivačke industrije, sa povoljnim kamatnim stopama, s ciljem povećanja konkurentnosti i izvozne orijentacije.

Posebna pažnja i podrška posvetit će se sektoru poljoprivrede, koji sa aspekta kreditiranja jeste najrizičniji, ali to treba uraditi kako bi se povećala zaposlenost, domaća proizvodnja hrane i smanjila ovisnost o uvozu iste, i to u internacionalno konkurentnim sektorima (proizvodnja mliječnih proizvoda, ranog voća, povrća i slično, te podržao razvoj hladnih lanaca vrijednosti). Time bi se kreirao potencijal i u srednjem roku omogućio plasman domaćih proizvoda i na inostranom tržištu.



#### *4. Mjere s ciljem unapređenja poslovnog ambijenta*

Treba prepoznati činjenicu da je ova kriza istovremeno i naša šansa, s obzirom da će velike svjetske kompanije tražiti alternativne lance snabdijevanja.

Naravno, neće u potpunosti odustati od Istočne Azije, ali se, sa sigurnošću može tvrditi, da će se raditi na disperziji rizika i pronalaženju alternativnih lanaca snabdijevanja.

U vidu treba imati činjenicu da će se određene aktivnosti lanaca vrijednosti obavljati unutar vlastitih ekonomija radi očuvanja neprekidnosti lanaca vrijednosti, što će u izvjesnoj mjeri suziti prostor za proizvođače drugih zemalja.

Da bi ekonomija (F)BiH povećala konkurentnost na tim suženim, djelimično deglobaliziranim tržištima, neophodno je da se u što kraćem roku usvoje zakonska rješenja, usmjerena na unapređenje poslovnog ambijenta, stvaranje povoljnijeg okruženja za investicije, te povećanje stepena konkurentnosti. Bitno je usvojiti propis da se, barem, ograniči gornja granica parafiskaliteta, ali i da se različiti nivoi vlasti ohrabre da smanje ili u potpunosti ukinu određene parafiskalne namete. Svjesni smo fiskalnih ograničenja, no pad prihoda ćemo pokušati nadomjestiti aktivnim mjerama usmjerenim na ubrzan oporavak ekonomije, ali i zaduženjem. Da bi se ozbiljnije mogli baviti parafiskalitetima, neophodno je usvojiti Zakon o jedinstvenom registru naknada i taksu u FBiH.

S obzirom da će se povećanje konkurentnosti privrede u nekoj mjeri, unaprijediti i samim usvajanjem već navedenih fiskalnih zakona, bitno je istaći i potrebu za usvajanje i sljedećih zakona: Zakon o obrtu i srodnim djelatnostima, Zakon o poticanju razvoja male privrede, Zakon o poduzetničkoj infrastrukturi, Zakon o stečaju, Zakon o privrednim društvima, Zakon o strateškim investitorima, Zakon o poticanju razvoja strateških djelatnosti.

Neophodno je donijeti propis vezan za multilateralnu kompenzaciju, a s ciljem smanjenja lanaca međusobne zaduženosti, kojom će se omogućiti popravljavanje stanja likvidnosti poduzeća i osnova za njihovo daljnje zaduživanje.

U oblasti platnog prometa, prioritetne politike biti će usmjerene na osiguranje transparentnosti i uporedivosti naknada platnih usluga i omogućavanje korisnicima usluga da odlučuju o izboru pružaoca usluga, smanjivanje međubankarske naknade pri izvršavanju platnih transakcija na osnovu platnih kartica, te razvijanje i povećavanje efikasnosti bezgotovinskih plaćanja u zemlji i povećanje udjela bezgotovinskih plaćanja u ukupnim plaćanjima, te i na taj način smanjivanje sive ekonomije.

Kako bi procjena budućih performansi poduzeća omogućavala investitorima donošenje dobrih investicijskih odluka i smanjivala rizike u poslovanju i kako bi se smanjili rizici od

finansijskih kriza i njihovog negativnog uticaja na ekonomiju u oblasti računovodstva i revizije, neophodno je dalje usklađivanje domaćeg zakonodavstva s europskim zakonodavstvom, podizanje kvalitete u oblasti finansijskog izvještavanja i revizije finansijskih izvještaja, te usklađivanje sa najboljom međunarodnom praksom u ovoj oblasti.

##### *5. Mjere usmjerene na rasterećenje privrede i povećanje stepena konkurentnosti*

Naročito Zakon o poticanju razvoja strateških djelatnosti je sada od posebnog značaja jer bi obuhvatio skup poticajnih mjera usmjerenih prema djelatnostima za koje se utvrdi da su strateške za FBiH, te ujedno postavio jasan okvir za donošenje sličnih zakona na nivou kantona.

U sklopu poticanja strateških djelatnosti pažnja će, između ostalog, biti posvećena i digitalnom poduzetništvu, posebno jer su nedavna i trenutna dešavanja ukazala na značaj istog u budućem razvoju ekonomije.

Usvajanje Zakona o poticanju razvoja male privrede i Zakona o poduzetničkoj infrastrukturi značajno će doprinijeti unapređenju poslovnog okruženja koje će povoljno utjecati na stvaranje novih i razvoj postojećih subjekata male privrede, te njihovo stabilno i uspješno poslovanje.

Druga djelatnost od strateškog značaja biće avionski saobraćaj. U sklopu toga razmotriće se što hitniji pronalazak koncesionara za Međunarodni aerodrom u Sarajevu, Zračnu luku Mostar i Međunarodni aerodrom u Tuzli, te pronalaženje strateškog partnera za izgradnju Aerodroma u Bihaću, što je od iznimnog značaja za razvoj turizma, kao treće djelatnosti od strateškog značaja. Međunarodni aerodrom u Tuzli ima veliki potencijal za dalji razvoj kargo saobraćaja. U narednom rebalansu budžeta planirati poticajna sredstva za sve aerodrome, te dodatna sredstva za operativne troškove za tri aerodroma (Sarajevo, Mostar, Tuzla).

U što kraćem roku usvojiti Zakon o šumama (sa definiranim prioritetom finalne obrade), ali i uvesti posebnu taksu na izvoz neobrađene drvene mase. Cilj je domaćim proizvođačima obezbijediti neophodne repromaterijale i uslove za stvaranje novih radnih mjesta u industriji namještaja kao djelatnosti od strateškog značaja. Također je neophodno usvojiti Akcioni plan za realizaciju Strategije razvoja drvne industrije FBiH, kojim su definisani prioriteti, mjere i aktivnosti za realizaciju Strategije razvoja drvne industrije FBiH.

rudnika u FBiH predviđena je reorganizacija i modernizacija rudnika. Reorganizacija rudnika prije svega podrazumijeva analizu i unaprijeđenje postojeće organizacije rudnika, kako bi se postiglo što kvalitetnije upravljanje troškovima proizvodnje, povećanje produktivnosti kroz unaprijeđenje radno-tehnološke discipline, te iskoristivost proizvodnih kapaciteta i povećanje odgovornosti upravljanja na svim nivoima. Modernizacija rudnika se ogleda i u investicionim ulaganjima u nabavku rudarske opreme, a prioritet ulaganja su tehnologije, uređaji i zaštitna sredstva u funkciji kolektivne i pojedinačne sigurnosti radnika, omogućavanje bolje iskoristivosti i lakše eksploatacije ležišta uglja i povećanja produktivnosti.

Nastaviti sa realizacijom strateškog Projekta istraživanja i eksploatacije nafte i plina u Federaciji BiH, na način stvaranja povoljnijeg okruženja za investicije i povoljnom fiskalnom politikom s ciljem privlačenja stranih investitora, koji će ulagati u istraživanje i utvrđivanje ekonomski interesantnih rezervi nafte i plina.

Neophodno je usvojiti Energetsku strategiju Federacije Bosne i Hercegovine 2021-2035 sa pogledom na 2050 godinu i brže donositi odluke na Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine kada je u pitanju investiranje u obnovljive izvore energije.

Prije nekoliko dana smo odblokirali investicije i u Elektroprenosu i oslobodili dodatnih 120 miliona KM za investiranje na teritoriji FBiH.

Pored digitalizacije ekonomije, a za čiji osnov je neophodno usvajanje Zakona o elektronskom potpisu, nužno je otpočeti i dekarbonizaciju ekonomije. FBiH ima izuzetne potencijale u oblasti obnovljivih izvora energije, prvenstveno u oblasti solarne energije i energije vjetra, kao i investicija u mjere energetske efikasnosti kojim bi se doprinijelo pokretanju građevinskog, sektora usluga i dr.

Moramo biti svjesni značaja internet i telekomunikacijskog povezivanja koji su došli do izražaja u korona krizi, te se treba dati podrška razvoju širokopojasnog interneta i opremanju, posebno škola i fakulteta za ovu vrstu komunikacije.

Ove javne investicije će, uz gore navedene mjere dati podstrek i privatnim investicijama. Ukoliko sve predloženo bude implementirano sinhronizovano, očekuje se da bi za 15-18 mjeseci ekonomski rast mogao dostignuti nivo prije proglašenja pandemije COVID-19, odnosno nivo iz februara 2020. godine.

Za ekonomski oporavak je potreban adekvatan nivo vladine potrošnje i investicije, koje će, naravno, biti praćene privatnom potrošnjom.

Slijedi simulacija BDP-a prema rashodovnom principu, za koji smatramo da je optimalan, u datom slučaju.

## *6. Mjere usmjerene na povećanje otpornosti ekonomije*

Ove mjere bi dale poticaj kompanijama u proizvodnji osnovnih prehrambenih i neprehrambenih proizvoda koji se danas ne proizvode ili nedovoljno proizvode, te osiguravale samoodrživost FBiH u vanrednim situacijama (poput prirodne nesreće ili vanrednog stanja).

Također, treba nastaviti raditi na unaprijeđenju poticanja poljoprivredne proizvodnje, na način da se garantuje otkup cjelokupne proizvodnje strateških roba i proizvoda, ali da to ne bude kraj procesa. Ova mjera se može dijelom implementirati i povećanjem izdvajanja za Direkciju robnih rezervi, koja bi tako imala veći kapacitet otkupa. Reforma podsticaja u sektoru poljoprivrede treba da se zasniva na gotovom proizvodu, uz garanciju otkupa proizvoda, posebno u oblastima poljoprivrede, gdje se hrana uvozi. Dodatna ulaganja za rezultat moraju imati dodatni stepen obrade, odnosno višestruku dodatnu vrijednost. Imperativno je uvećati tržišni udio domaćih proizvoda, jer to je najbolji način za jačanje otpornosti ekonomije, na razne vrste kriza i šokova.

## *7. Javne i privatne investicije*

Provođenje svih navedenih mjera treba biti praćeno javnim investicijama u sektorima koji povećavaju otpornost ekonomije, te sektorima koji čine „uska grla“ ubrzanog razvoja.

Ekonomska doktrina kaže da u odsustvu privatne inicijative, za provođenje investicija za koje postoji društvena opravdanost, interveniše država.

Potencijal, koji imamo na raspolaganju, nam daje mogućnost da kroz JP Autoceste, do kraja ove godine i u narednoj godini kroz radove „ubrizgamo“ 800 miliona KM u privredu FBiH. Uz korektnu kreditnu šemu, JP Ceste bi također u narednih 18 mjeseci mogle, u cestovnu infrastrukturu, uložiti dodatnih 100 – 150 miliona KM. Izgradnja putne infrastrukture je praćena najvećim multiplikatorom na ekonomski rast, s obzirom da su svi inputi o proizvodnom procesu domaći.

Smatramo da prioritet treba dati u ulaganju na magistralnim cestama, na potencijalno „uskim grlima“, crnim tačkama, tri trake u usponima i obilaznicama oko gradova. Što se tiče javnih investicija treba dati prioritet u ulaganje i obnovu na preostalom dijelu pruge, na koridoru Vc, od Sarajeva prema granici na rijeci Savi, kao i već kandidovanim projektima u Programu javnih investicija Federacije BiH 2020.- 2022.godina.

U okviru sektora energetike, u narednih 18 mjeseci može se investirati minimum 150 miliona KM (pripremni i glavni radovi na izgradnji Bloka 7, TE Tuzla). Također, neophodno je ubrzati aktivnosti vezane za restrukturiranje rudnika s ciljem obezbjeđivanja dostatnih količina uglja za proizvodni proces, ali i finansijske stabilnosti istih. Restrukturiranjem

Pretpostavka je da će privatna potrošnja odgovoriti na proporcionalni omjer izvoza i uvoza, odnosno  $BDP = \text{potrošnja} + \text{investicije} - \text{neto izvoz}$ .

Empirijski rezultati	Scenarij 1	Scenarij 2	Scenarij 3
Potrebni prilivi za nivo BDP-a iz feb 2020.:	1.344	1.568	1.789
Potrošnja	1.144	1.306	1.477
Investicije	200	263	313

\*Vrijednosti u tabeli u milionima KM

Ukratko, ukoliko analize baziramo na principu nominalnog BDP-a, navedena tabela pokazuje nivo potrošnje i investicija, potreban da bismo se vratili na nivo BDP-a iz februara 2020. godine.

Bez obzira na kompleksnost izračuna, te mogućnost niza nepredviđenih okolnosti, koje mogu dovesti do odstupanja određenih inputa, za stvaranje pretpostavki za što brži ekonomski oporavak, treba nam agresivna potrošnja, odnosno „ubrizgavanje“ sredstava u potrošnju.

U ranijem dijelu teksta smo naveli projekciju smanjenja doznaka iz inostranstva, no multiplikator, vezan za izgradnju putne infrastrukture, će to najvećim dijelom izbalansirati. Multiplikator baziran na indirektnom uticaju javnih investicija nije korišten kao input u analizama, s obzirom da je teško procijeniti taj uticaj u ovim uslovima.

	PROJEKCIJE za 2021. godinu		
	Scenarij 1	Scenarij 2	Scenarij 3
	Pad BDP-a u 2020 od 3,2%	Pad BDP-a u 2020 od 4,2%	Pad BDP-a u 2020 od 5%
BDP nominalni	24.408.606.407	24.408.606.407	24.408.606.407
Realni rast BDP-a	5,16%	6,00%	6,69%
Nominalni rast BDP-a	8,73%	10,09%	11,21%
Promjena nominalnog BDP-a u 2021 u odnosu na 2020	1.959.458.724	2.237.796.825	2.460.467.306